

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

БУРЯК Я. Я.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права
та процесу

(Навчально-науковий
Інститут права та психології
Національного університету
«Львівська політехніка»)

УДК 342.9

**ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ЯК ОРГАНУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЗІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ
БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ, ЩО СПРЯМОВАНА
НА ЗАХИСТ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ**

У статті проаналізовано питання щодо діяльності Міністерства юстиції України як органу публічної влади зі створення системи безоплатної вторинної правової допомоги через уповноважені державні установи, а саме Координаційний центр надання правової допомоги. Аналізуються підзаконні нормативно-правові акти, в яких зазначено порядок надання, структуру системи безоплатної вторинної правової допомоги та стандарти якості надання такого різновиду правової допомоги.

Ключові слова: *Міністерство юстиції України, правова допомога, безоплатна вторинна правова допомога, стандарти правової допомоги, Координаційний центр, надання правової допомоги.*

В статье проанализированы вопросы деятельности Министерства юстиции Украины как органа публичной власти по созданию системы бесплатной вторичной правовой помощи через уполномоченные государственные учреждения, а именно Координационный центр предоставления правовой помощи. Анализируются подзаконные нормативно-правовые акты, в которых указан порядок предоставления, структура системы бесплатной вторичной правовой помощи и стандарты качества предоставления такого вида правовой помощи.

Ключевые слова: *Министерство юстиции Украины, правовая помощь, бесплатная вторичная правовая помощь, стандарты правовой помощи, Координационный центр предоставления правовой помощи.*

The article analyzes the issues related to the activity of the Ministry of Justice of Ukraine as a public authority in creating a system of free secondary legal aid through authorized state institutions, namely, the Coordination Center for the provision of legal aid. Sub-legal normative acts, which specify the procedure for providing, the structure of the system of free secondary legal aid, and the standards of quality of providing such a kind of legal aid, are analyzed.

Key words: *Ministry of Justice of Ukraine, legal aid, free secondary legal aid, standards of legal assistance, coordination center, provision of legal aid.*

Вступ. З обранням Україною шляху європейського розвитку ключовим питанням постає захист прав та законних інтересів особи. Одним зі способів захисту цих прав є надання безоплатної правової допомоги державним коштом уповноваженими державними установами.

З ухваленням Закону України «Про безоплатну правову допомогу» виокремлені різновиди такої допомоги, а саме: безоплатна первинна та вторинна правова допомога. Безоплатна первинна правова допомога охоплює такі види правових послуг, як: надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань, складання заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім процесуальних), сприяння забезпеченню доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації. Вторинна безоплатна правова допомога передбачає захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру.

Дослідження питань безоплатної правової допомоги загалом набуло розвитку в наукових доробках таких провідних вітчизняних учених, як: С. Гончаренко, А. Бежевець, Н. Ахтирська, Я. Буряк [1–4].

Водночас правові основи надання особі безоплатної вторинної правової допомоги Міністерством юстиції України як органом публічної влади через підпорядковані структурні державні установи залишаються малодослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд діяльності Міністерства юстиції України як органу публічної влади зі створення системи безоплатної вторинної правової допомоги, спрямованої на захист прав та законних інтересів особи.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», безоплатна правова допомога – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1].

У ст. 13 цього Закону передбачено, що безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг: захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру [1].

На виконання вимог цього Закону створений Координаційний центр із надання правової допомоги [2].

Положення про Координаційний центр затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції» [3]. Цим Положенням передбачено, що Координаційний центр із надання правової допомоги утворюється з метою формування в Україні ефективної системи безоплатної правової допомоги, забезпечення її доступності й якості. Координаційний центр є державною установою і належить до сфери управління Мін'юсту.

Основними завданнями Координаційного центру є: організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення здійснення повноважень Мін'юсту у сфері надання безоплатної правової допомоги; проведення аналізу практики правозастосування з питань надання безоплатної правової допомоги; внесення на розгляд міністра юстиції пропозицій щодо формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері [3].

Наказом Міністерства юстиції України від 2 липня 2012 р. «Про затвердження Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги» визначено, що центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги утворюються за рішенням Міністерства юстиції України як територіальні відділення Координаційного центру з надання правової допомоги з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної оди-

ниці для забезпечення організації надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Зазначені центри, відповідно до цього Положення, діють при головних територіальних управліннях юстиції Міністерства юстиції України [4], а типова структура регіональних центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги затверджена наказом Координаційного центру з питань надання правової допомоги [5].

Згодом затверджено форму акта надання безоплатної вторинної правової допомоги та додатків до нього [6]. Для формування Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, головним територіальним управлінням юстиції Міністерства юстиції України було доручено забезпечити передачу Координаційному центру з надання правової допомоги відповідних локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору [7].

Наказом Міністерства юстиції України від 25 лютого 2014 р. затверджені стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальному процесі [8]. 2017 р. Міністерством юстиції України затверджені стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в цивільному, адміністративному процесі та представництва в кримінальному процесі [9].

Ці оновлені стандарти передбачають комплекс основних характеристик моделі гарантованого державою захисту, передбачених міжнародними правовими актами, законодавством України, у межах яких узгоджено правову позицію суб'єкта права на безоплатну вторинну правову допомогу (клієнта), адвокат є незалежним в обранні правової позиції для здійснення активного та розумного захисту прав, свобод та законних інтересів всіма дозволеними законом способами.

Стандарти ґрунтуються на принципах верховенства права, законності, незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів, пріоритету інтересів клієнта, компетентності та добросовісності виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків.

Необхідно зазначити, що Координаційним центром із питань правової допомоги при Міністерстві юстиції України ухвалено низку наказів для ефективнішої роботи системи безоплатної вторинної правової допомоги. Так, наказом № 190 затверджено Порядок формування та ведення довідково-інформаційної платформи правових консультацій “Wiki Legal Aid”. Регіональним центрам надання безоплатної вторинної правової допомоги доручено забезпечити роботу відділів організації надання такої допомоги та її належну якість, а також підвищення кваліфікації адвокатів щодо складення, редагування правових консультацій для суб'єктів права на безоплатну правову допомогу в адміністративному/кримінальному процесі, їх внесення до довідково-інформаційної платформи правових консультацій “Wiki Legal Aid” та підтримання в актуальному стані [10].

Наказом № 44 затверджено регламент роботи керівної ради регіонального та відповідних місцевих центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги як консультативно-дорадчого органу, що постійно діє [11].

Основними завданнями керівної ради є обговорення й ухвалення рішень з питань пов'язаних із: планом діяльності регіонального та місцевих центрів на наступний рік, відповідними пропозиціями до бюджетного запиту; формуванням кошторису, розрахунків до них, помісячного плану асигнувань і штатних розписів регіонального та відповідних місцевих центрів; розглядом пропозицій щодо внесення змін до кошторису та помісячного плану асигнувань регіонального та відповідних місцевих центрів; підбиттям підсумків роботи регіонального та відповідних місцевих центрів у звітному періоді та плануванням завдань на наступний рік; аналізом виконання кошторису регіонального та відповідних місцевих центрів за попередній і звітний бюджетні періоди; окремими аспектами поточної діяльності регіональних і місцевих центрів, зокрема, укладанням та виконанням контрактів/договорів з адвокатами, запровадженням інноваційних підходів у роботі регіональних та відповідних

місцевих центрів, питаннями щодо матеріально-технічного забезпечення; розробленням нормативно-правових актів тощо.

Наказом № 145 затверджені Методичні рекомендації, що визначають механізм здійснення моніторингу регіональним центром із надання безоплатної вторинної правової допомоги діяльності підпорядкованих йому місцевих центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги [12].

Моніторинг діяльності місцевих центрів полягає в проведенні комплексу заходів із нагляду (спостереження) за діяльністю місцевих центрів, що здійснюються працівниками відділу моніторингу діяльності місцевих центрів регіонального центру періодично або за потреби для забезпечення оптимального виконання останніми своїх основних завдань і функцій (вимірювання досягнутих результатів та зіставлення їх з очікуваними результатами).

За інформацією Координаційного центру з надання правової допомоги, за 2015 р. регіональними центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги видано 76 223 доручення адвокатам для надання правової допомоги, серед яких 38 529 – для здійснення захисту за призначенням [13, с. 61].

Зокрема, з 1 липня по 31 грудня 2015 р. до місцевих центрів із надання безоплатної вторинної правової допомоги звернулися загалом 38 461 особа, 28 565 особам було надано роз'яснення, консультацію працівником центру, 6 070 клієнтів було спрямовано до установ, організацій, з якою центром організовано співпрацю для надання правової допомоги по суті порушеного питання.

Рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги ухвалено щодо 8 972 осіб, які мають право на таку допомогу. Центром видано 9 165 доручень про призначення адвоката для надання безоплатної вторинної правової допомоги [13, с. 61].

Найбільше звернень зареєстровано від інвалідів (43,4%), малозабезпечених осіб (43,1%) та ветеранів війни (10,4%). Особи найчастіше зверталися з питань соціального забезпечення (15,9%), цивільного (14,2%), житлового (12,6%), сімейного (10%), спадкового (9,6%), земельного (8,2%), договірної (7,6%), трудового (5,2%), адміністративного (2,9%), іншого цивільного (14,6%) права та виконання судових рішень (2,5%).

Висновки. На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що оновлені стандарти надання безоплатної вторинної правової допомоги передбачають комплекс основних характеристик моделі гарантованого державою захисту, передбачених міжнародними правовими актами, законодавством України, у межах яких узгоджено правову позицію із суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу (клієнт), адвокат є незалежним в обранні правової позиції для здійснення активного та розумного захисту прав, свобод і законних інтересів всіма не забороненими законом способами.

Основними завданнями Координаційного центру із правової допомоги є: організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення здійснення повноважень Міністерства юстиції у сфері надання безоплатної правової допомоги; проведення аналізу практики правозастосування з питань надання безоплатної правової допомоги; внесення на розгляд Міністра юстиції пропозицій щодо формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері

Координаційним центром із питань правової допомоги при Міністерстві юстиції України ухвалено низку наказів для ефективнішої роботи системи безоплатної вторинної правової допомоги.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С., Бова Є. Безоплатна правова допомога стає реальністю? (Дослідження думки адвокатів щодо системи безоплатної правової допомоги в Україні). Адвокат. 2009. № 7. С. 10–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_7_1.
2. Бежевець А., Морсва К. Безоплатна правова допомога: проблеми розвитку. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 1. С. 125–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_1_24.

3. Ахтирська Н. Безоплатна правова допомога та приватна детективна діяльність у змагальному кримінальному процесі України. Віче. 2011. № 24. С. 2–4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_24_2.

4. Буряк Я. Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез VI Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: Видавництво «Львівської політехніки», 2017. С. 193–195.

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460–VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/print1510817633177899>.

6. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України: Указ Президента України від 1 червня 2012 р. № 374/2012. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/374/2012>.

7. Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012р. № 504. URL: http://legalaid.gov.ua/images/legislation/2012_06_06_Resolution_KMU_504.pdf.

8. Про затвердження Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Міністерства юстиції України від 2 липня 2012р. № 967/5. URL: http://legalaid.gov.ua/images/legislation/OrderMinJust_2012_07_02_num_967-5%20Regul%20Centres%20Second%20LA.pdf.

9. Про затвердження типової структури регіональних центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 23 грудня 2016 р. № 198. URL: <http://legalaid.gov.ua/images/legislation>.

10. Про затвердження форми акта надання безоплатної вторинної правової допомоги та додатків до нього: наказ Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2014 р. № 1702/5. URL: http://legalaid.gov.ua/images/legislation/Order_16_10_14_1702_5.pdf.

11. Про затвердження Порядку ведення Координаційним центром із надання правової допомоги Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: наказ Міністерства юстиції України від 30 квітня 2015 р. № 633/5. URL: http://legalaid.gov.ua/images/legislation/Order_MJ_633_5.pdf.

12. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі: наказ Міністерства юстиції України від 25 лютого 2014 р. № 386/5. URL: http://legalaid.gov.ua/images/legislation/Quality_Standards_New_Vers.pdf.

13. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі: наказ Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 р. № 4125/5. URL: http://legalaid.gov.ua/images/docs/standarti_yakosti.pdf.

14. Питання розвитку довідково-інформаційної платформи правових консультацій “Wiki Legal Aid”: наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 9 листопада 2016 р. № 190. URL: http://legalaid.gov.ua/images/legislation/nakaz_190.pdf.

15. Про затвердження регламенту роботи керівної ради регіонального та відповідних місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 3 червня 2016 р. № 44. URL: http://legalaid.gov.ua/images/docs/nakaz_reglament.pdf.

16. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення моніторингу діяльності місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 26 квітня 2017 р. № 145. URL: http://www.legalaid.gov.ua/images/legislation/nakaz_145_vid_26.04.2017.pdf.

17. Буряк Я. Порядок надання адвокатом безоплатної вторинної правової допомоги в цивільному процесі. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 2. С. 60–62. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/16.pdf.

